

սանքի առաջն առնելու ոչ մի հնար չկայ, բայց ազգաբնակչութիւնն ու կառավարութիւնը կարող էին նախազգուշացուցիչ միջոցներով որոշեալ չափով դժբախտութիւնների առաջնեւ և զոհերի թիւը քչացնել: Հրաբխի շրջակայքի բնակիչները կարող էին ժամանակին հեռանալ, բայց անհոգ գտնուելով զոհ են գնացել իրենց անստութեանը. մի խումբ գիւղացիներ իրենց քահանայի առաջնորդութեամբ նոյն իսկ լաւայի հոսանքին դիմաւորել են աղօթքներ ասելով և բոլորն էլ հոսանքի տակ ընկնելով՝ կենդանի այրուել են: Նէպալօլում 800 բանուոր միասին զոհ են գնացել հանգամանքին, որ չնայելով գործարանի խախուտ տանիքին, դուրս չեն գնացել այդ տեղից, երբ տանիքը ծածկուել է հինգ մետր հաստութիւն ունեցող մոխրի ու քարերի շերտով: Եթէ գործարանի պատերը նոյն իսկ գրանիտից լինէին, դարձեալ դժուար թէ տունը դիմանար այդ անոռի ծանրութեանը: Չնայելով այդ հանգամանքին գործարանում շարունակուել են աշխատանքը և բոլորը միասին ճշմուռ ծանրութիւնից քանդուող շէնքի տակ: Գաստեր շատ կան արտասահմանեան լրագրութեան մէջ: Սպանուածների թիւը հազարից շատ է անցել, իսկ շէնքը 400 միլիոն ոսկուց աւելի են հաշուել:

Իտալացիք էլ ուրեմն հեռու չեն գնացել մեր տգէտ ամբոխից, որ ժանտախտի, խոլերայի, երաշտի ու մորեխի ժամանակ խաչ ու խաչվառով են գթութիւն հայցում....:

Կուրիների աղէտը: Եւրոպայում տեղի ունեցած մի երկրորդ մեծ աղէտն էլ Կուրիների (Պա-դը-կալէի դեպարտամենտում) ածխահանքերում պատահած սարսափելի բռնկման և հրդեհին բազմաթիւ մարդկային զոհեր տալն է. հազար մարդուց աւելի բանուորներ սպանուեցան այդտեղ և մօտ մի ամսուայ ընթացքում շարունակ դիակներ և կենդանի թաղուած մարդկանց մարմիններն էին հանւում: Աղէտից երեք օր անցնելուց յետոյ հանքերի ինժեներների ժողովը որոշում է կայացրել թէ պէտք է բոլոր կենդանի թաղուած բանուորներին մեռած համարել. բայց մի զարմանալի և անբեականալի դիպուածով աղէտի ժամից քսան օր անցնելուց յետոյ, ածխահանքերից կենդանի հանում են տասներեք մարդ: Սրանք առանց կերակրի և ըմպելիքի կենդանի էին մնացել 300 մետր խորութիւն ունեցող փոսերի մէջ: Ազատուածներին անմիջապէս տանում են հիւանդանոց, լողացնում, մաքուր սպիտակեղէն, զգեստ հագ-

ցնում և տաք անկողիններում պառկեցնում։ Սկզբում բժիշկները միծ զգուշութեամբ են դրանց կերակրում տալով միայն սուրճ և կաթը, բայց դրանցից երկու երեքն անքան ուժասպառ եղած լինում, որ այդ կերակուրն էլ չեն կարողանում ընդունել։ Բոլորն էլ կմախք էին դարձել, բայց զարկերակը և ջերմութեան աստիճանը կանոնաւոր էին. ամենքն էլ խօսում և հասկանում էին. առանձնապէս աչքի էր ընկնում իւր աշխուժութեամբ և խօսելու ցանկութեամբ այդ խմբի առաջնորդ Նէնի բանուորը, որի մասին ընկերները միաբերան վկայում էին՝ «եթէ Նէնին չլինէր, մենք այլ ևս լոյս աշխարհ չէինք տեսնի»։ Կարճ կերպով առաջ բերենք Նէնիի հետաքրքրական պատմութիւնն այս սոսկալի արկածի մասին. «Ես գտնում էի 326 մետր խորութիւն ունեցող հանքի մէջ, երբ բռնկումն առաջացաւ. վազեցի ընկերներիս մօտ և տեսայ, որ նրանցից մի քանիսը վիրաւորուած էին առաստաղից և պատերից ընկած քարերով. մեր շնչառութիւնն հետզհետէ դժուարանում էր, սկսեցինք փախչել Բոլոր լապտերները յանկարծակի մարել էին բռնկումից և կատարեալ խաւար էր մեր շուրջը. շօշափելով և յիշողութեամբ էինք գտնում ճանապարհը. աշխատում էինք հասնել ջրհորին, որ այնտեղից վերև բարձրանանք, բայց մեր բաղդից ջրհորն էլ լցուել էր հողով ու քարերով։ Յուսահատուած՝ նորից դէպի ցած գնացինք, մաքրելով ճանապարհը. բայց շաւրունակ այնպիսի արգելքների էինք հանդիպում, որ ստիպւում էինք կրկին վերադառնալ. այսպէս անցնում էին օրեր. բարեբաղդաբար ես ժամացոյց ունէի, իսկ ընկերներիցս մէկը լուցկի, որով և որոշում էինք ժամանակը։ Առաջին ութ օրուայ ընթացքում սննդի պակասութիւն չէինք զգում՝ կերակրուելով մեր ունեցած և սպանուած բանուորներից վերցրած պաշարեղէնով. իւրաքանչիւր քայլափոխին դիակների էինք հանդիպում։ Ութ օրից յետոյ այլ ևս կերակուր չգտնելով՝ սկսեցինք նեղուել քաղցից և մանաւանդ ծարաւից. ուրախանում էինք, երբ պատահմամբ սատկած ձիու մարմին էինք գտնում և ամսիջապէս պատառ պատառ անելով ուտում. երբեմն երբեմն էլ մի քանի կաթիլ ջուր էինք գտնում, բայց մեծ մասամբ մեր ծարաւը յագեցնում էինք մեր մէզով։ Ընկերներս երբեմն յուսահատում և լքում էին, բայց ես յուսադրում էի նրանց և ապում, շուտով կփրկուենք և բոլորս միասին կլուսանկարուենք։ Վերջին օրերը բաժանուեցանք երկու խմբի—ամեն մի խումբը բաղկացած էր տասը հոգուց—և զանազան ուղղութեամբ գնալով որոնում էինք ելքը։ Մի քանի օրից յետոյ կրկին իրար

գտանք, բայց մեր խմբից պակասեցին 3, իսկ երկրորդ խմբից 4 մարդ. այսպիսով մնացին 13 բանուոր և սաստիկ ուժաւ պառ էինք եղել, որովհետեւ վերջերը համարեա թէ չէինք քնում: Նկատելով, որ օդը մի փոքր լաւացաւ, վճռեցինք փոքր ինչ հանգստանալ և քնել: Զարթնելով՝ նորից շարունակեցինք մեր ճանապարհը և ընկանք նեղ անցքը. յանկարծ օդի թարմ հոսանք զգացինք և ես հասկացայ, որ ելքը մօտ պէտք է լինի և ընկերներիս յայտնելով այդ մասին, ամենքս դէպի առաջ վազեցինք և ճիշտ որ շուտով հասանք մեր փրկութեան տեղը: Նէնիի և ընկերների անպաճոյճ ու ողբերգական պատմութիւնները վերին աստիճանի յուզող տպաւորութիւն են անում ընթերցողի վրայ: Ֆրանսիական կառավարութիւնը Նէնիին պարգեւաց պատուոյ լեգէոնի շքանշանը:

Երկրաշարժը Կալիֆօրնիայում: Նոր աշխարհն էլ անմասն չմնաց գարնան ծանր աղէտից. Կալիֆօրնիայում սաստիկ զօրեղ երկրաշարժը, որ կապ ունի Վեգոսի հրաբխի ժայթքման հետ, մեծ աւերմունքներ պատճառեց: Ս. Մօզէում բազմաթիւ շէնքեր են կործանուած և մեծ քանակութեամբ մարդիկ սպանուած: Ս. Ֆրանցիսկօ քաղաքում 1000-ից աւելի մարդիկ են սպանուած և 300,000-ի չափ էլ անտուն, անտէր են մնացել: Սանտակրուց, Մօնտէշէյ, Ջիլրոյի, Գօլէստէր քաղաքներն աւերուած են և բազմաթիւ մարդիկ զոհ կան:

Ս. Ֆրանցիսկօի ամբողջ թաղերը քարուքանդ են եղել. ջրանցքի և գազի բոլոր խողովակները ոչնչացել են, առաջացել է ահազին հրդեհ, եօթը միլիօն արժէք ունեցող քաղաքային տունն աւերակների կոյտ է դարձել: Շատ շէնքեր փուլ գալով՝ իրանց տակն են թողել բնակիչներին. Հրդեհը -տարածւում է անարգել, որովհետեւ ջրմուղները փչացած լինելով՝ ջուր չէ ճարուում, որ հրդեհը հանգցնեն: Հարկաւ սարսափելի իրաւանցումն է տիրում քաղաքում և պահապան զինուորները հրահանգ ունին հրացան պարպելու գողերի և յափշտակիչների վրայ: Քաղաքի ամենագեղեցիկ և հարուստ փողոցն արդէն այրուել ոչնչացել է. մի քանի յայտնի ամերիկացի լրագրողներ իրենց վերջին շունչը փչեցին աւերակների տակ. շատ տեղ երկաթուղու և հեռագրի գծերը փչացել և հաղորդակցութիւնը խանգարուել է: Թատրոնները, հիւրանոցները և նշանաւոր ստանֆօրդեան համալսարանը բոլորովին ոչնչացած են: Ս. Ֆրանցիսկօի շրջակայքում աւերուել ու քարուքանդ են եղել ուրիշ մի քանի քաղաքներ: Ահռելի շնասներ են կրել նաև Նաֆայի հովիտը և ծոցի շուրջը գտնուող բոլոր քաղաքները:

Ս. Ֆրանցիսկոյի կենդանի մնացած բնակիչներին սով է սպառնում: Կառավարութիւնը պատուիրել է Պօրտլանդի և Միտի պաշտօնեաներին մթերքներ գնել և շուտով ուղարկել քաղաք՝ մաքսային մակոյկներով: Երկու հարիւր բժիշկներ ամեն ջանք թափելով՝ աշխատում են շուտափոյթ օգնութեան հասնել աւերակների տակից հանուած կենդանի զոհերին: Բոլոր հրդեհուած շէնքերի համար կրակի դէմ ապահովագրական ընկերութիւնները որոշել են վնասը հատուցանել: Միմիայն Ս. Ֆրանցիսկոյում վնասները հաշուել են մօտաւորապէս մօտ 200 միլիօն դոլար:

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԳՐԲԵՐ

Գրադարան «Կեանքի» № 1. Վ. Վօդօփօզով. ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը արեւմտքում, Թարգմ. Կ. Միքայէլեան. Թիֆլիս 1906. 10 կ.

,, № 2. Բ. Իլխանեան. տնտեսական զարգացման ֆազերը. Թիֆլիս 1906. 15 կ.

Դամաւեանց Ս. Սասունցի Յովնան. պատմական վէպիկ. Թիֆլիս 1906 զ. 30 կ.

Ջաւահեցի. պատկերներ. I գրքոյկ. Թիֆլիս 1906 զ. 60 կ.

Hovhan Hagopian. The Relations of the Armenians and the Franks During the Reign of Leon II, 1186—1219. Boston 1905

Յ. Յակոբեան. գրպանի բառարան անգլիերէնէ հայերէն. Բօստօն. տպարան Արարատ հրատարակչական ընկ. 1905.

Կոմս Լ. Տալստոյ 1. Ասորեստանի արքայ Ասսարհադոնը. 2. երեք հարց. Թարգմ. Գր. Շարուղադեան. հրատ. Գ. Բաբուրեանցի. Թիֆլիս 1905 զ. 5 կ.

Ապահ.—Պատասխանատուները. բաց նամակ բոլոր Հնչակեան ազնիւ ղինուորներուն. Գահիրէ, 10 մարտ 1906. ձրի:

Հաշիւ Վանքի աւագ եկեղեցու մուտք ու ծախքի 1904 յունիս 27-ց31 դեկտ. 1905 ամի:—Նոյն 1905 թուի համար:

Հաշիւ Կուկիոյ Նորաշէն ս. Աստուածածնի մուտք ու ծախքի 1905 թ.

Հաշիւ Մոզնի եկեղեցու 1904 և 1905 թ.: